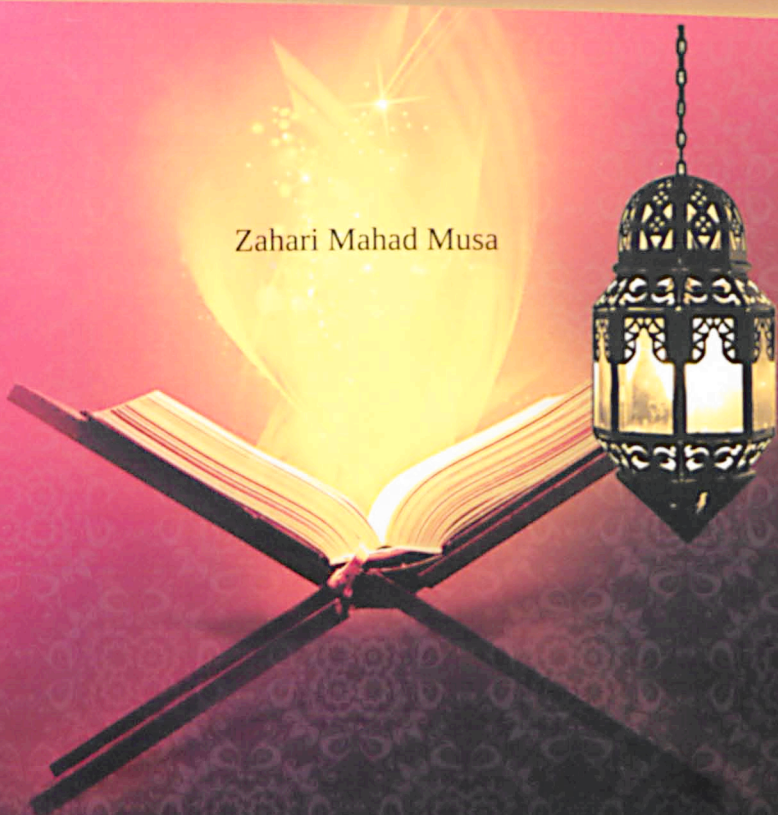

Zayd bin Thabit r.a

Ilmuan Sahabat dalam Faraid

Zahari Mahad Musa

Zayd bin Thabit r.a

Ilmuan Sahabat dalam Faraid

Zahari Mahad Musa

Penerbit
Universiti Sains Islam Malaysia
Bandar Baru Nilai
Negeri Sembilan
2012

CETAKAN PERTAMA 2012

© Hak Cipta Universiti Sains Islam Malaysia

Hak cipta terpelihara, tiada mana-mana bahagian daripada buku ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukar kepada apa-apa bentuk dengan sebarang cara sekalipun tanpa izin bertulis daripada penerbit.

Diterbitkan di Malaysia oleh:

PENERBIT USIM

Universiti Sains Islam Malaysia
Bandar Baru Nilai, 71800 Nilai
Negeri Sembilan Darul Khusus
Tel:06-798 8226/6081 | Faks:06-798 6083
penerbit.usim.edu.my
pej.penerbitan@usim.edu.my

Penerbit USIM adalah anggota
MAJLIS PENERBITAN ILMIAH MALAYSIA

Dicetak di Malaysia oleh:

PERCETAKAN MESBAH SDN. BHD.

No. 11, Jalan Tun Perak 6,
Taman Tun Perak
43200 Cheras
Selangor Darul Ehsan
Tel: 03-9105 6473/6469 | Faks : 03-9105 6469

Perpustakaan Negara Malaysia

Data Pengkatalogan-dalam Penerbitan

Zahari Mahad Musa

Zayd bin Thabit RA: ilmuwan sahabat dalam faraid / Zahari Mahad Musa.
ISBN 978-967-0393-03-2

1. Zayd ibn Thabit, d. 665. 2. Muḥammad,--Prophet,--d. 632--
Companions--Biography. I. Judul.
297.648

Kandungan

Jadual Transliterasi	vii
Senarai Jadual dan Rajah	xi
PENDAHULUAN	xiii
BAB 1: SAHABAT RASULULLAH SAW: GENERASI SANDARAN HUKUM	15
Pendahuluan	15
Kedudukan Sahabat Rasulullah SAW dalam Perundangan Islam	17
Sahabat Rasulullah SAW yang Terkenal dalam Fiqh Pendirian Ulama Usul Fiqh Berkaitan <i>Qawl</i> <i>Al-Sahābiyy</i>	21
i. Pendapat yang Menerima Secara Mutlak	27
ii. Pendapat yang Menolak Secara Mutlak	29
iii. Pendapat yang Menerima dengan Bersyarat	30
Kesimpulan	33
BAB 2: PERSONAL ZAYD BIN THĀBIT R.A.	35
Pendahuluan	35
Nama, Keturunan dan Gelaran	36
Keluarga	37
Tarikh Kelahiran, Pengislaman dan Kematian	40
Personaliti Diri	42
Kesimpulan	46
BAB 3: KETOKOHAN ZAYD BIN THĀBIT R.A	47
Pendahuluan	47
Penulisan Wahyu	47
Periwayatan Hadis	51
Ilmu Fiqh dan Faraid	61
Ilmu-ilmu lain	65
Kesimpulan	66

BAB 4: ZAYD BIN THĀBIT R.A. DALAM ILMU FARAID	67
Pendahuluan	67
Kedudukan Ilmu Faraid	68
Hikmah Pensyariatian Faraid	75
Zayd bin Thābit r.a dan Pengagihan Faraid	80
Konsep Asas Faraid	82
i. Waris-waris <i>Ashāb al-Furūd</i>	90
ii. Waris-waris <i>‘aṣabah</i>	115
iii. Waris-waris <i>Dhawī al-arḥām</i>	120
iv. Kaedah <i>al-Radd</i> dan <i>al-‘Awl</i>	122
Kesimpulan	127
BAB 5: PENDIRIAN ZAYD BIN THĀBIT R.A. BERKAITAN KES-KES FARAID TERTENTU	129
Pendahuluan	129
Kes <i>Al-Musharrakah</i>	130
Kes <i>Al-Kharqā’</i>	132
Kes <i>Al-Akdariyyah</i>	134
Kes <i>Al-Mu‘āddah</i>	136
Kes <i>Al-Hamziyyah</i>	141
Kes Anak Zina dan <i>Li‘ān</i>	143
Kes Kematian Serentak	145
Kesimpulan	145
PENUTUP	147
NOTA HUJUNG	151
GLOSARI	159
RUJUKAN	165
INDEKS	175

Jadual Transliterasi

Huruf Arab	Huruf Latin	Contoh Asal	Contoh Transliterasi
ء	‘	سأل	sa‘ala
ب	b	بدل	badala
ت	t	تمر	tamr
ث	th	ثورة	thawrah
ج	j	جمال	jamāl
ح	h	حديث	ḥadith
خ	kh	خالد	khālīd
د	d	ديوان	dīwān
ذ	dh	مذهب	madhhab
ر	r	رحمان	raḥmān
ز	z	زمزم	zamzam
س	s	سراب	sarāb
ش	sh	شمس	shams
ص	s	صبر	ṣabr

ض	d	ضمير	ḍamīr
ط	t	طاهر	ṭāhir
ظ	z	ظهير	ẓuhr
ع	c	عبد	‘abd
غ	gh	غيب	ghayb
ف	f	فقه	fiqh
ق	q	قاضي	qāḍiyy
ك	k	كأس	ka’s
ل	l	لبن	laban
م	m	مزمار	mizmār
ن	n	نوم	nawm
ه	h	هبط	habaṭa
و	w	وصل	wasl
ي	y	يسار	yasār

Vokal Pendek

Huruf Arab	Huruf Latin	Contoh Asal	Contoh Transliterasi
ا	a	فعل	fa ^c ala
ي	i	حسب	ḥasiba
و	u	كتب	kutiba

Vokal Panjang

Huruf Arab	Huruf Latin	Contoh Asal	Contoh Transliterasi
ا، ي	ā	كاتب	kātib
ي	ī	كريم	karīm
و	ū	حروف	ḥurūf

Diftong

Huruf Arab	Huruf Latin	Contoh Asal	Contoh Transliterasi
او	aw	قول	qawl
اي	ay	سيف	sayf
اي ي	iyy	رجعي	raj ^c iyy
وو	uww	عدو	^c aduww

Perkecualian

1. Huruf Arab ء (hamzah) pada awal perkataan ditransliterasikan kepada a bukan kepada ‘. Contoh: أكبر . Transliterasi: akbar bukan ‘akbar.
2. Huruf Arab ة، ة، (ta’ marbutah) pada perkataan ال (al) yang bersambung dengan perkataan lain ditransliterasikan kepada t. Contoh: وزارة التعليم. Transliterasi: wizarāt al-ta‘līm. Tetapi sekiranya terdapat pada perkataan yang ada ال (al) atau pada perkataan tunggal atau perkataan terakhir, tā’ marbutah ditransliterasikan kepada h.

Contoh	Transliterasi
المكتبة الأهلية	al-maktabah al-ahliyyah
قلعة	qal‘ah
دار وهبة	dār wahbah

Senarai Jadual dan Rajah

Senarai Jadual

Jadual 1:	Teks hadis yang diriwayatkan oleh Zayd berstatus <i>muttafaqun ‘alayh</i>	53
Jadual 2:	Hadis yang diriwayatkan oleh Zayd dalam karya <i>al-Sunan al-Sittah</i>	55
Jadual 3:	Perawi-perawi hadis daripada Zayd dalam <i>al-Mu‘jam al-Kabīr</i>	57
Jadual 4:	Contoh penyelesaian Zayd dalam kes yang melibatkan waris datuk (i)	111
Jadual 5:	Contoh penyelesaian Zayd dalam kes yang melibatkan waris datuk (ii)	112
Jadual 6:	Contoh penyelesaian Zayd dalam kes yang melibatkan waris datuk (iii)	113
Jadual 7:	Contoh penyelesaian Zayd dalam kes yang melibatkan waris datuk (iv)	114
Jadual 8:	Contoh kes melibatkan pengiraan kaedah <i>al-Radd</i>	124
Jadual 9:	Contoh kes melibatkan pengiraan kaedah <i>al-‘Awl</i>	126
Jadual 10:	Penyelesaian Zayd dalam kes <i>al-musharrakah</i>	131
Jadual 11:	Penyelesaian Zayd dalam kes <i>al-kharqā’</i>	133
Jadual 12:	Penyelesaian Zayd dalam kes <i>al-akdariyyah</i>	135
Jadual 13:	Penyelesaian Zayd dalam kes <i>al-‘ashariyyah</i>	137
Jadual 14:	Penyelesaian Zayd dalam kes <i>al-‘ishrāniyyah</i>	138
Jadual 15:	Penyelesaian Zayd dalam kes <i>al-mukhtaṣarah</i>	139
Jadual 16:	Penyelesaian Zayd dalam kes <i>al-tis‘āniyyah</i>	140
Jadual 17:	Penyelesaian Zayd dalam kes <i>al-ḥamziyyah</i>	142

Senarai Rajah

Rajah 1:	Carta Keluarga Zayd bin Thabit r.a	41
Rajah 2:	Carta Aliran Pengagihan Faraid	81

Pendahuluan

Sahabat Rasulullah SAW merupakan golongan terpenting dalam sejarah perundangan Islam. Mereka mempunyai peranan yang besar dalam mengembangkan ajaran Islam seperti yang disyariatkan oleh Allah SWT melalui Rasulullah SAW. Ini kerana, mereka adalah generasi pertama yang melihat wahyu diturunkan dan sesuatu hukum disyariatkan. Di samping itu, mereka merupakan generasi awal dalam mempraktikkan ajaran dan hukum hakam pada zaman awal perundangan Islam. Terdapat banyak ayat al-Quran dan hadis Rasulullah SAW yang memperakui serta memartabatkan kedudukan mereka sebagai generasi yang berwibawa dan mempunyai kredibiliti yang tersendiri berbanding umat yang datang selepas mereka.

Apabila membicarakan peranan para sahabat r.a dalam perundangan Islam, maka sudah semestinya tidak lari dalam memperkatakan setiap pandangan mereka atau lebih dikenali dengan *qawl al-sahābiyy*. Ulama usul al-fiqh telah membincangkan perkara tersebut dalam menentukan sejauhmana penerimaan *qawl al-sahābiyy* sebagai salah satu sumber hukum. Dalam erti kata lain, kekuatan sesuatu pendapat yang dikeluarkan oleh para sahabat masih dipertikaikan antara pro dan kontra untuk menjadi sandaran kepada permasalahan hukum fiqh. Walaupun status *qawl al-sahābiyy* hanya dianggap sebagai salah satu dalil yang tidak disepakati, namun peranan yang dimainkan oleh para sahabat r.a terutamanya mereka yang dikategorikan sebagai ilmunan atau *faqīh* daripada kalangan mereka tidak boleh dipertikaikan. Antara sahabat Rasulullah SAW yang termasuk dalam kategori ini ialah Zayd bin Thābit r.a.

Zayd bin Thābit r.a merupakan seorang sahabat yang terkenal dalam perundangan Islam. Beliau banyak memberi sumbangan kepada Islam dan masalah-masalah yang berlaku pada zamannya. Beliau juga layak dinobatkan sebagai tokoh ilmunan sahabat r.a yang menjadi rujukan kepada umat Islam selepasnya. Kewibawaan beliau turut terserlah dalam ilmu fiqh terutamanya bidang faraid. Bidang tersebut merupakan satu cabang ilmu yang memerlukan penelitian yang mendalam oleh setiap mujtahid. Kelebihan beliau dalam bidang tersebut telah diiktiraf serta diperakui sendiri oleh Rasulullah SAW

dalam hadis baginda. Pengaruh pandangan beliau dalam bidang faraid juga sangat memberi kesan kepada pendapat imam-imam mazhab yang terkenal.

Buku ini ditulis bagi menjadi bacaan tambahan berkaitan biografi ilmuan Islam terdahulu terutama generasi awal Islam iaitu sahabat Rasulullah SAW. Riwayat-riwayat yang disandarkan kepada Zayd bin Thābit r.a dalam faraid merupakan perbincangan utama penulisan buku ini. Lima bab diketengahkan bagi tujuan tersebut. Bab pertama dimulakan dengan pengenalan kepada kedudukan sahabat Rasulullah SAW sebagai generasi awal yang menerima, melihat dan mengamalkan ajaran Islam di bawah panduan dan bimbingan Rasulullah SAW. Kepentingan pendapat mereka dibincangkan kerana menjadi isu perbincangan utama dikalangan ilmuan *uṣūl al-fiqh* sebagai salah satu sumber sekunder dalam memahami hukum syarak.

Perbincangan bab kedua tertumpu kepada peribadi Zayd bin Thābit r.a dengan melihat latar belakang diri, keluarga dan beberapa personaliti beliau. Bab ketiga pula membincangkan ketokohan Zayd bin Thābit r.a sepanjang kehidupan beliau. Perbincangan akan menyentuh sumbangan dan kelimuan utama beliau iaitu penulisan wahyu, periwayatan hadis, penguasaan ilmu fiqh, faraid dan ilmu-ilmu lain.

Kelimuan Zayd bin Thābit r.a dalam ilmu faraid diterangkan secara terperinci dalam bab keempat dan kelima. Bab keempat membincangkan ijtihad Zayd bin Thābit r.a berkaitan beberapa perkara asas dalam penyelesaian faraid berdasarkan riwayat-riwayat yang direkodkan. Ini termasuklah konsep asas faraid, waris-waris *aṣḥāb al-furūd*, waris-waris *‘aṣabah*, waris-waris *dhawī al-arḥām* serta kaedah *al-radd* dan *al-‘awl*. Bab kelima pula menyentuh beberapa kes faraid tertentu yang diselesaikan oleh Zayd bin Thābit r.a. Antara kes-kes tersebut ialah kes *al-mushtarakah*, kes *al-kharqā’*, kes *al-akdariyyah*, kes *al-mu‘āddah*, kes *al-ḥamziyyah*, kes anak zina dan *li‘ān* serta kes kematian serentak.

Nota Hujung

(Endnotes)

¹ Kesemua pandangan sahabat disebut juga dengan istilah *athar*.

² Beliau ialah Ahmad ibn ʿAliyy ibn Muhammad (773H-852H/1372M-1449M). Berasal dari ʿAsqalān (Palestin) dan meninggal dunia di Kaherah. Seorang tokoh dalam ilmu-ilmu Islam seperti sejarah, hadīth dan kesusasteraan arab. Antara karya penulisan beliau ialah *lisān al-mizān*, *taqrīb al-tahdhīb*, *al-iṣābah*, *tahdhīb al-tahdhīb* dan lain-lain lagi. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*. Beirut: Dār al-ʿIlm al-Malāyīn. jil 1. hlm 178.

³ Beliau ialah ʿAliyy ibn Muhammad ibn Sālim, Abū al-Hasan (551H-631H/1156M-1233M). Berasal dari Āmad dan kemudiannya berpindah ke beberapa tempat seperti Baghdad dan Syam bagi tujuan menuntut ilmu. Beliau merupakan salah seorang penyelidik dan tokoh usul al-fiqh. Antara karya beliau ialah *al-Iḥkām fī uṣūl al-aḥkām*, *muntahā al-sawl* dan *lubāb al-albāb*. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. jil 4. hlm 332.

⁴ Beliau ialah Muhammad ibn ʿAbd al-Rahman ibn Muhammad (831H-902H/1427M-1497M). Seorang sejarawan dan mempunyai kepakaran dalam bidang hadīth, tafsir dan kesusasteraan arab. Berasal dari Sakhā (sebuah kampung yang terdapat di Mesir). Beliau dilahirkan di Kaherah dan meninggal dunia di Madinah. Antara karya beliau ialah *al-ḍawʿ al-lāmiʿ fī aʿyān al-qarn al-tāsiʿ*, *sharh alfiyyah al-ʿirāqī*, *al-maqāṣid al-ḥasanah*, *al-qawl al-badīʿ fī aḥkām al-ṣalāt* dan lain-lain lagi. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. jil 6. hlm 194.

⁵ Semua terjemahan ayat-ayat al-Quran dalam tulisan ini berdasarkan Tafsir pimpinan al-Rahman kepada pengertian al-Quran, edisi 13, Jabatan Perdana Menteri, Kuala Lumpur, 1996.

⁶ Beliau ialah Masrūq ibn al-Ajdaʿ ibn Mālik al-Hamdānī, Abū ʿAyshah (meninggal dunia tahun 63H/683M). Beliau merupakan seorang tābiʿīn yang *thiqah* dan berasal dari Yaman. Beliau telah berhijrah ke Madinah semasa pemerintahan khalifah Abū Bakar. Beliau juga dianggap seorang yang berpengetahuan luas dalam bidang fatwa. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*. jil 7. hlm 215.

⁷ Beliau ialah Muḥammad ibn Abī Bakar ibn Ayyūb, Abū ʿAbdullah (691H-751H/1292M-1350M). Beliau dilahirkan dan meninggal dunia di Damshiq. Beliau merupakan ulama yang banyak mengarang sepanjang hidupnya. Antara karya beliau ialah *īlām al-muwaqqiʿīn*, *al-ṭuruq al-ḥukmiyyah*, *shifāʾ al-ʿalīl*, *aḥkam ahl al-dhimmah* dan lain-lain lagi. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*. jil 6. hlm 56.

⁸ Kategori ijmak dari sudut cara pembentukan dan persepakatan ke atas sesuatu hukum terbahagi kepada dua bahagian, iaitu: *al-ijmāʿ al-ṣarīḥ* dan *al-ijmāʿ al-sukūtiyy*. Kategori pertama merupakan hasil persepakatan daripada kesemua ulama yang hadir tanpa sebarang bentuk bantahan. Manakala kategori kedua ialah persepakatan yang tidak menyeluruh iaitu terdapat segelintir ulama yang berdiam diri dengan mengambil sikap berkecuali.

⁹ Menurut kebanyakan ulama uṣūl al-fiqh yang terkini, sandaran kepada Imam al-Shāfiʿiyy tentang penolakannya ke atas *qawl al-ṣaḥābiyy* sebagai sumber hukum adalah tidak tepat dan tidak berasas. Ini kerana ianya bertentangan dengan riwayat Imam al-Shāfiʿiyy sendiri dalam karya terakhirnya iaitu al-Umm dan *al-Risālah*. Ini menunjukkan Imam al-Shāfiʿiyy menerima *qawl al-ṣaḥābiyy* sebagai sumber hukum sama seperti pandangan *qadīm* di Iraq. Sebagai contoh, beliau berkata apabila ditanya tentang pendapat sahabat dalam karyanya al-Risalah: “Kita akan berpegang dengannya (pendapat sahabat) sekiranya menyokong nas al-Quran, al-Sunnah, al-Ijmaʿ atau qiyas yang paling tepat”. al-Shāfiʿiyy, Muḥammad ibn Idrīs. t.th. *Al-Risālah*. Beirut: al-Maktabah al-ʿIlmiyyah. hlm 596, Muḥammad Saʿīd Shaḥātih Maṣṣūr. *Al-Adillah al-ʿAqliyyah Wa ʿAlāqatuhā Bi al-Naqliyyah ʿInd al-Uṣūliyyīn*. hlm 505-507.

¹⁰ Kategori ijmak yang khusus dari sudut individu yang menggubalnya terbahagi kepada beberapa bahagian; iaitu: *ijmāʿ ahl al-Madīnah*, *ijmāʿ ahl al-Ḥaramayn*, *ijmāʿ ahl Miṣrayn*, *ijmāʿ al-Shaykhayn* (Abu Bakar dan ʿUmar), *ijmāʿ al-Khulafāʾ al-Rāshidīn*, *ijmāʿ al-ʿAtrah* (*ahl al-bayt*). Namun, ulama berselisih pandangan dalam menerima setiap bahagian ijmak tersebut sebagai sumber hukum. Shaʿbān, Muḥammad Ismāʿīl. 1413H/1993M. *Dirāsāt Ḥawl al-Ijmāʿ Wa al-Qiyās*. Kaherah: Maktabah al-Nahḍah al-ʿArabiyyah. hlm 161-178.

¹¹ Beliau ialah Khalīl ibn Kaykaldiyy ibn ʿAbdullah, Abū Saʿīd (694H-761H/1295M-1359M). Dilahirkan di Damshiq dan meninggal dunia di Quds. Antara penulisan beliau ialah *al-majmūʿ al-madḥḥab fī qawāʿid al-madḥḥab*, *al-arbaʿīn fī aʿmāl al-muttaqīn*, *manḥat al-rāʿid* dan lain-lain lagi. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*. jil 2. hlm 321.

¹² Biografi tokoh ini dikumpulkan daripada pelbagai sumber. Lihat: Ibn ʿAbd al-Bar al-Qurṭubiyy, Yūsuf ibn ʿAbdullah. 1415H/1995M. *Al-Istīʿāb Fī Maʿrifat*

al-Aṣḥāb. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah. jil 2. hlm 111, Ibn al-Athīr, ʿIzz al-Dīn Abu al-Ḥasan ʿAliyy ibn Muḥammad al-Jazriyy. 1414H/1993M. *Usd al-Ghābah Fī Maʿrifat al-Ṣaḥābah*. Beirut: Dar al-Fikr. jil 2. hlm 137, al-Mizziyy, Jamāl al-Dīn Abū al-Ḥajjāj Yūsuf. 1413H/1992M. *Tahdhīb al-Kamāl Fī Asmāʾ al-Rijāl*. Beirut: Muʿassasat al-Risālah. jil 10. hlm 24, al-Dhahabiyy, Shams al-Dīn Muḥammad ibn Aḥmad ibn ʿUthmān. 1410H/1990M. *Siyar Aʿlām al-Nubalaʾ*. Beirut: Muʿassasat al-Risālah. jil 2. hlm 426, Ibn Hajar al-ʿAsqalāniyy, Aḥmad ibn ʿAliyy. 1415H/1995M. *Al-Iṣābah Fī Tamyīz al-Ṣaḥābah*: Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah. jil 2. hlm 490.

¹³ *Umm walad* ialah salah satu kategori hamba selain *al-qinn*, *al-mubaʿad*, *al-mukātab* dan *al-mudabbar*.

¹⁴ Beliau ialah Khārijah ibn Zayd, Abū Zayd (29H-99H/650M-717M). Beliau merupakan anak Zayd yang terkenal sebagai ilmuan tabiʿīn daripada tujuh orang faqīh Madinah. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*, jil 2, hlm 293.

¹⁵ Beliau ialah ʿAbd al-Rahman ibn Sakhar al-Dūsiyy (21 sebelum H-59H/602M-679M). Beliau merupakan seorang sahabat yang paling banyak meriwayatkan ḥadīth iaitu kira-kira 5374 ḥadīth. Memeluk Islam pada tahun 7H. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*. jil 3. hlm 308.

¹⁶ Beliau ialah Qabīṣah ibn Dhuayb (1H-86H/622M-705M). Beliau meninggal dunia pada zaman pemerintahan ʿAbd al-Mālik ibn Marwān di Damshiq. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*. jil 5. hlm 189.

¹⁷ Beliau ialah ʿĀmir ibn Sharāḥīl, Abū ʿAmrū (19H-103H/640M-721M). Dilahirkan dan meninggal dunia di Kufah. Beliau merupakan faqīh *al-tābiʿīn*, penyair dan perawi ḥadīth yang *thiqah*. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*, jil 3, hlm 251.

¹⁸ Beliau ialah ʿAbdullah ibn ʿAbbās ibn ʿAbd al-Muṭallib (3 sebelum Hijrah - 68H/619M-687M). Digelar dengan *ḥibr al-Ummah dan turjumān al-Qurʾān*. Beliau merupakan tokoh ilmuan sahabat dan ḥadīth yang diriwayatkan oleh beliau di dalam *al-Ṣaḥīḥayn* ialah sebanyak 1660 ḥadīth. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*, jil 4, hlm 95.

¹⁹ Beliau ialah Muḥammad ibn Sīrīn al-Baṣriyy (33H-110M/653M-729M). Seorang tabiʿīn yang terkenal dengan kewarakan, periwat ḥadīth dan ulama fiqh. Beliau dilahirkan dan meninggal dunia di Basrah. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-Aʿlām*. jil 6. hlm 154.

²⁰ *al-Yamāmah* adalah nama kawasan di tenggara semenanjung Arab. Penduduknya telah murtad pada zaman khalifah Abu Bakar r.a. Maka berlakulah pertempuran di antara tentera khalifah dengan golongan murtad

tersebut yang diketuai oleh Musaylamat al-Kadhhdhāb pada penghujung tahun ke sebelas hijrah. Al-Suyūṭiyy, Abū al-Faḍl Jalāl al-Dīn ‘Abd al-Rahmān Abu Bakar. *Tārīkh al-khulafā’*, hlm 70.

²¹ Beliau ialah Muḥammad ibn ‘Aliyy ibn Muḥammad (1173H-1250H/1760M-1834M). Beliau merupakan seorang mujtahid dan *faqīh* di Yaman. Beliau memiliki kewibawaan yang tinggi dalam penulisan dan telah menghasilkan lebih kurang 114 karya seperti *nayl al-awṭār*, *al-durrar al-bahiyah*, *fatḥ al-qadīr*, *irshād al-faḥūl* dan lain-lain lagi. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-A‘lām*. jil 6. hlm 298.

²² Jumhur ulama membahagikan hak-hak yang berkaitan dengan harta peninggalan si mati adalah seperti keutamaan berikut: 1. Pengurusan jenazah, 2. Menyelesaikan hutang, 3. Melaksanakan wasiat; dan 4. Pengagihan sebagai harta pusaka.

²³ Terdapat 11 ayat yang berkait rapat dengan hukum *farā’id*. Walau bagaimanapun, perincian kadarnya hanya tertumpu dalam surah al-Nisā’. Ayat-ayat tersebut ialah: Surah al-Baqarah dalam ayat 180, Surah al-Nisā’ dalam ayat 7,8, 11, 12, 19, 33 dan 176, Surah al-Anfāl dalam ayat 72 dan 75, dan Surah al-Aḥzāb dalam ayat 6.

²⁴ Beliau ialah Muḥammad Amīn ibn ‘Umar ibn ‘Abd al-‘Azīz (1198H-1252H/1784M-1846M). Dilahirkan dan meninggal dunia di Damshiq. Beliau merupakan salah seorang ulama dan *faqīh* dalam madhhab Hanafi. Antara karya beliau ialah *Rad al-muḥtār ‘ala al-durr al-mukhtār*, *al-‘uqūd al-durriyyah*, *nasamāt al-ashḥār* dan lain-lain lagi. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-A‘lām*, jil 6, hlm 42.

²⁵ Beliau ialah Ibrāhīm ibn ‘Abdullah ibn Ibrāhīm (meninggal dunia tahun 1189H/1775M). Beliau merupakan seorang ulama madhhab Hanbali dan tokoh dalam bidang *farā’id*. Beliau dilahirkan dan meninggal dunia di Madinah. Beliau terkenal dengan karya *farā’id* yang berjudul *al-‘Adhb al-fā’id sharḥ ‘umdat al-fā’id*. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-A‘lām*, jil 1, hlm 50.

²⁶ Faktor-faktor pemilikan harta terbahagi kepada empat bahagian utama: 1. Penguasaan ke atas harta yang diharuskan dan belum dimiliki, 2. Akad, 3. Penggantian; pewarisan termasuk dalam kategori ini; dan 4. Lahir daripada harta asal. Lihat: Al-Zarqā’, Muṣṭafa Aḥmad. 1968. *Al-Madkhal al-Fiqhiyy al-‘Amm*. Damshiq: Maṭābi‘ al-Adīb. jil 1. hlm 242-254.

²⁷ Prinsip-prinsip asas perundangan Islam terdiri daripada tiga unsur iaitu: tidak menyempitkan (*‘adam al-ḥaraj*), kurang bebanan tanggungjawab (*taqlīl al-takālīf*) dan berperingkat-peringkat (*al-tadrīj*). Lihat: Bik, Muḥammad al-Khaḍariyy. 1414H/1994M. *Tārīkh al-Tashrīf al-Islāmiyy*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah. hlm 58-60

- ²⁸ Ketiga-tiga ayat ini iaitu ayat 11, 12 dan 176 daripada Surah al-Nisā' menjadi sandaran utama sistem agihan *farā'id* dan dikenali dengan ayat-ayat *al-mir'āth*.
- ²⁹ Beliau ialah 'Abdullah ibn Shubrumah ibn al-Tufayl ibn Ḥassān (meninggal pada tahun 144H). Beliau merupakan seorang *faqīh tābi'īn* di Kufah. Seorang yang *thiqah* dalam bidang hadīth, penyair dan mempunyai akhlak yang terpuji. al-Mizziyy. *Tahdhīb al-Kamāl*. jil 15. hlm 76.
- ³⁰ Beliau ialah 'Abd al-Raḥman ibn Abī Laylā, Abu 'Īsa (meninggal dunia pada tahun 83H). Beliau juga mempunyai nama-nama lain iaitu Yasār, Bilāl dan Daud. Beliau merupakan seorang *tābi'īn* yang *thiqah* di Kufah dan sempat bertemu dengan 120 orang sahabat Rasulullah SAW al-Mizziyy. *Tahdhīb al-Kamāl*. jil 17. hlm 372.
- ³¹ Beliau ialah Ibrāhīm ibn Khālid ibn Abī al-Yamān al-Kalbī, Abū Thawr (meninggal dunia tahun 240H/854M). Seorang *faqīh* dalam madhhab al-Shāfi'iy yang terkenal dengan keilmuan dan kewarakan. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-A'lām*, jil 1, hlm 37.
- ³² Jumhur ulama berpendapat istilah *al-'aqilah* merujuk kepada waris lelaki yang memperolehi pusaka secara *'aṣabah*. Mereka merupakan ahli keluarga yang bersambung di sebelah bapa dan tidak diselangi dengan waris perempuan. Golongan ini bertanggungjawab membantu waris yang terlibat dengan jenayah bunuh atau kesalahan lain yang dikenakan hukuman *diyyah*. Sayf Rajab Qazamil. 1999. *Al-'Aqilah fi al-Fiqh al-Islamiyy*. Mesir: Maktabah al-Ish'ā' al-Fanniyyah. hlm 9.
- ³³ Hukum fiqh terbahagi kepada dua iaitu: *al-hukm al-taklīfiyy* dan *al-hukm al-wad'iyy*. Kategori pertama lebih tertumpu kepada perintah Allah SWT ke atas mukallaf yang berkaitan dengan suruhan, larangan atau pilihan. Manakala kategori kedua pula lebih berkaitan tentang hubungan atau perkaitan antara sesuatu perkara dengan perkara yang lain. 'Abd al-Karīm Zaydān. 1415H/1994M. *Al-Wajīz Fī Uṣūl al-Fiqh*. Beirut: Mu'assasat al-Risālah. hlm 26.
- ³⁴ Dari sudut bahasa bererti: sebahagian daripada sesuatu yang menjadi asas kepadanya. Ibrāhīm Anīs et al. 1392H/1972M. *Al-Mu'jam al-Wasīṭ*. hlm 370.
- ³⁵ Dari sudut bahasa bermaksud: memerintahkan sesuatu dan mewajibkannya. Ibrāhīm Anīs et al. *Al-Mu'jam al-Wasīṭ*, hlm 478.
- ³⁶ Dari sudut bahasa bermaksud: tali, jalan, hubungan kerabat dan setiap sesuatu yang menghubungkan kepada perkara yang lain. Ibrāhīm Anīs et al. *Al-Mu'jam al-Wasīṭ*. hlm 370.

³⁷ Kebiasaannya sebab ini disebut dengan *al-qarābah al-haqāqīyyah* kerana membezakan kedudukannya dengan istilah *al-qarābah al-ḥukmiyyah*. Istilah kedua digunakan bagi menunjukkan hubungan mereka yang membebaskan hamba.

³⁸ Mereka ialah ulama madhhab empat selain madhhab Shafī'iy. Ulama Shafī'iy berpandangan bahawa perceraian yang dikategorikan sebagai *talāk bā'in* akan memutuskan hubungan suami isteri. Oleh itu, isteri tidak akan mewarisi harta bekas suaminya yang meninggal dunia walaupun semasa tempoh iddahnya. Al-Shīrāziyy, Ibrāhīm ibn 'Aliyy. 1416H/1995M. *Al-Muhadhdhab*. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah. jil 2. hlm 408.

³⁹ *Al-Māni'* dari sudut bahasa bererti pemisah antara dua perkara serta menyisihkan. Ibrāhīm Anīs et al. *Al-Mu'jam al-Wasīf*. hlm 888.

⁴⁰ Beliau ialah Ibrāhīm ibn Yazīd ibn Qays ibn al-Aswad al-Nakha'ī, Abū 'Imrān (46H-96H/666M-815M). Beliau merupakan salah seorang *faqīh al-tābi'īn* di Iraq. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-A'lam*. jil 1. hlm 80.

⁴¹ Beliau ialah Sa'īd ibn al-Musayyib ibn Ḥazn (13H-94H/634M-713M) yang merupakan seorang *faqīh al-tābi'īn* di Madinah. Beliau dianggap sebagai periwayat utama yang mengambil hukum fiqh daripada 'Umar. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-A'lam*. jil 3. hlm 102.

⁴² Maksud kepada gelaran tersebut ialah: *al-gharawān* iaitu bercahaya kerana ia menyerupai bintang yang menyinar, *al-gharīmatān* ialah dua orang yang berhutang kerana suami atau isteri akan menuntut bahagian mereka terlebih dahulu sebelum ibu dan bapa, *al-gharībatān* adalah diambil daripada perkataan pelik kerana masalah ini merupakan kes tersendiri melibatkan waris *aṣḥāb al-furūd* yang bahagiannya disebut secara jelas dalam al-Quran dan *al-'umariyyatān* ialah gelaran yang disandarkan kepada 'Umar kerana beliau merupakan khalifah yang mula-mula menyelesaikan masalah ini. Wazārat al-Awqāf wa al-Shu'ūn al-Islāmiyyah. *Al-Mawsū'ah al-Fiqhiyyah*. jil 3. hlm 78.

⁴³ Penulis akan menerangkan kaedah pengagihan menurut pandangan Zayd kerana ia merupakan fokus utama perbincangan. Ringkasnya, 'Aliyy mempunyai pandangan yang sama dengan Zayd kecuali dalam dua perkara iaitu: 1. Datuk tidak mengubah secara *'aṣabah* kedudukan saudara perempuan apabila tiada bersamanya saudara lelaki yang menta'sibnya, dan 2. Saudara-saudara sebapa tidak akan diambil kira dalam pengiraan sejak mula pengagihan apabila terdapat bersamanya saudara-saudara seibu sebapa. Keadaan ini berlaku apabila bahagian yang diterima adalah secara berkongsi (*muqāsamah*) antara mereka.

⁴⁴ Sekiranya penggunaan kaedah 'Aliyy, maka bahagian datuk ialah 1/2 iaitu baki pusaka dan saudara perempuan mendapat 1/2 secara *farḍu*.

⁴⁵ Perincian kes ini akan dibincangkan di dalam bab v.

⁴⁶ Beliau ialah ^cAbdullah ibn Muḥammad ibn Abī Shaybah (159H-235H/776M-849M). Beliau merupakan salah seorang tokoh dalam ḥadīth dan antara karya beliau ialah *al-musnad*, *al-muṣannaf* dan *al-īmān*. al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-A^clām*. jil 4. hlm 117.

⁴⁷ Kes *al-akdariyyah* ini akan dibincangkan di dalam bab v.

⁴⁸ Penulis akan menerangkan bahagian yang pertama sahaja disebabkan permasalahan hamba sudah tidak wujud pada masa kini.

⁴⁹ Dari sudut bahasa ia bermaksud kembali dan berpaling. Al-Rāziyy, Muḥammad ibn Abī Bakar. *Mukhtār al-Ṣiḥḥāh*. hlm 305.

⁵⁰ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu, saudara-saudara seibu (dua orang dan lebih) dan saudara (lelaki dan perempuan) seibu sebapa.

⁵¹ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu, datuk dan saudara perempuan seibu sebapa atau sebapa.

⁵² Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu, datuk, saudara-saudara seibu dan seorang saudara lelaki sebapa.

⁵³ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu, datuk, saudara-saudara seibu dan seorang saudara seibu sebapa.

⁵⁴ Kes ini melibatkan dua situasi iaitu si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu dan bapa atau si mati yang meninggalkan waris iaitu isteri, ibu dan bapa.

⁵⁵ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu isteri, dua orang anak perempuan, ibu dan bapa.

⁵⁶ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu isteri, ibu, dua orang anak perempuan, dua belas saudara seibu sebapa dan seorang saudara perempuan seibu sebapa.

⁵⁷ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu, empat orang saudara perempuan seibu dan dua orang saudara perempuan seibu sebapa.

⁵⁸ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu tiga orang isteri, dua orang nenek yang sama kedudukan, empat orang saudara perempuan seibu dan lapan orang saudara perempuan seibu sebapa.

⁵⁹ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu ibu, datuk dan seorang saudara perempuan seibu sebapa atau sebapa.

⁶⁰ Kes ini melibatkan dua keadaan; pertama: si mati yang meninggalkan waris iaitu suami dan seorang saudara perempuan seibu sebapa, kedua: si mati meninggalkan suami dan seorang saudara perempuan sebapa.

⁶¹ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu dan seorang saudara perempuan seibu sebapa.

⁶² Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami dan enam orang saudara perempuan daripada semua pangkat (2 orang seibu sebapa, 2 orang sebapa dan 2 orang seibu).

⁶³ Kes ini melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu bapa, ibu dan dua orang anak perempuan. Kemudian salah seorang anak perempuan meninggal dunia dan meninggalkan waris-waris yang lain.

⁶⁴ Berlaku perselisihan di kalangan fuqaha' tentang penerimaan ibu dan keluarga yang berhubung dengannya kepada tiga pendapat. Punca pertikaian berlaku dalam menjadikan kedudukan ibu sebagai *'aṣabah* atau tidak.

Glosari

Istilah	Penerangan
<i>al-akdariyyah</i>	Kes faraid yang melibatkan seorang perempuan yang mati dan meninggalkan waris iaitu suami, ibu, datuk dan saudara perempuan seibu sebapa atau saudara perempuan sebapa.
<i>al-^cashariyyah</i>	Kes faraid yang melibatkan si mati meninggalkan datuk, saudara perempuan seibu sebapa dan saudara lelaki sebapa. Kes ini sebahagian masalah pusaka yang dikenali dengan <i>al-mu^cāddah</i> atau <i>al-zaydiyyā al-arba^c</i> .
<i>al-^cawl</i>	Penambahan saham-saham waris daripada jumlah asal masalah dan berlakunya kekurangan pembahagian habuan sebenar mereka.
<i>al-^cishrāniyyah</i>	Kes faraid yang melibatkan si mati meninggalkan waris iaitu datuk, saudara perempuan seibu sebapa dan dua orang saudara perempuan sebapa. Kes ini sebahagian masalah pusaka yang dikenali dengan <i>al-mu^cāddah</i> atau <i>al-zaydiyyā al-arba^c</i> .
<i>al-^cumariyyatān</i>	Gelaran bagi kes faraid yang melibatkan si mati meninggal dunia dan meninggalkan penerima pusaka yang terdiri daripada ibu, bapa dan salah seorang daripada suami atau isteri.
<i>al-^cUthmāniyyah</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-kharqā'</i>
<i>al-d^cariyyah</i>	Kes faraid melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu isteri, ibu, dua orang anak perempuan, dua belas saudara seibu sebapa dan seorang saudara perempuan seibu sebapa.

<i>al-gharrawān</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-ʿumariyyatān</i>
<i>al-gharībatān</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-ʿumariyyatān</i>
<i>al-gharīmatān</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-ʿumariyyatān</i>
<i>al-hajariyyah</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-musharrakah</i>
<i>al-ḥamziyyah</i>	Kes faraid melibatkan si mati dan meninggalkan waris iaitu datuk, tiga orang nenek yang sama kedudukannya (ibu kepada ibu kepada ibu, ibu kepada ibu kepada bapa dan ibu kepada bapa kepada bapa) dan tiga saudara perempuan dari setiap kategori (seibu sebapa, sebapa dan seibu).
<i>al-ḥimariyyah</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-musharrakah</i>
<i>al-hukm al-waḍʿiyy</i>	Salah satu kategori hukum syarak. Ia berkaitan dengan rukun, sebab, syarat dan ketiadaan penghalang bagi penentuan sesuatu hukum.
<i>al-kharqāʾ</i>	Kes faraid melibatkan seorang perempuan mati dan meninggalkan waris iaitu datuk, ibu dan saudara perempuan seibu sebapa atau sebapa.
<i>al-maʾmūniyyah</i>	Kes faraid melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu bapa, ibu dan dua orang anak perempuan. Kemudian salah seorang anak perempuan meninggal dunia dan meninggalkan waris-waris yang lain.
<i>al-mafqūd</i>	Seseorang yang hilang tanpa diketahui khabar beritanya.
<i>al-mālikiyyah</i>	Kes faraid melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu, datuk, saudara-saudara seibu dan seorang saudara lelaki sebapa.
<i>al-marwāniyyah</i>	Kes faraid melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami dan enam orang saudara perempuan daripada semua pangkat (2 orang seibu sebapa, 2 orang sebapa dan 2 orang seibu).

<i>al-minbariyyah</i>	Kes faraid melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu isteri, dua orang anak perempuan, ibu dan bapa.
<i>al-mubāhalah</i>	Kes faraid melibatkan si mati yang meninggalkan waris iaitu suami, ibu dan seorang saudara perempuan seibu sebapa.
<i>al-mu^cāddah</i>	Kes faraid yang berkait rapat dengan masalah persaingan antara bahagian pusaka datuk dan saudara seibu sebapa dan sebapa sama ada lelaki atau perempuan.
<i>al-mukhtaṣarah</i>	Kes faraid yang melibatkan seorang perempuan meninggal dunia dan meninggalkan waris iaitu datuk, ibu, saudara perempuan seibu sebapa, saudara lelaki dan saudara perempuan sebapa. Kes ini sebahagian masalah pusaka yang dikenali dengan <i>al-mu^cāddah</i> atau <i>al-zaydiyyāt al-arba^c</i> .
<i>al-musaddasah</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-kharqā'</i> .
<i>al-musharrakah</i>	Kes faraid yang melibatkan si mati seorang perempuan dan meninggalkan suami, ibu, dua orang atau lebih saudara-saudara seibu sama ada lelaki atau perempuan dan saudara-saudara (lelaki dan perempuan) seibu bapa.
<i>al-mushtarakah</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-musharrakah</i> .
<i>al-radd</i>	Pengurangan pada asal masalah dan penambahan pada kadar-kadar saham yang telah ditentukan.
<i>al-tis^cḥniyyah</i>	Kes faraid yang melibatkan seorang lelaki meninggalkan waris iaitu ibu, datuk, seorang saudara perempuan seibu sebapa, dua orang saudara lelaki sebapa dan seorang saudara perempuan sebapa. Kes ini sebahagian masalah pusaka yang dikenali dengan <i>al-mu^cāddah</i> atau <i>al-zaydiyyāt al-arba^c</i> .
<i>Al-Uṣūliyyūn</i>	Ulama usul al-fiqh.

<i>al-yamiyyah</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-musharrakah</i> .
<i>al-yatīmatān</i>	Kes ini melibatkan dua keadaan; pertama: si mati yang meninggalkan waris iaitu suami dan seorang saudara perempuan seibu sebapa, kedua: si mati meninggalkan suami dan seorang saudara perempuan sebapa.
<i>al-zaydiyyāt al-arbaʿ</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-muʿāddah</i> .
<i>aṣḥāb al-furūd</i>	Waris-waris yang telah ditentukan bahagian mereka melalui nas atau ijmak dalam menerima harta pusaka.
<i>Aṣḥāb al-furūd al-nasabiyyah</i>	Waris yang mempunyai hubungan kekeluargaan dengan si mati berdasarkan hubungan darah.
<i>Aṣḥāb al-furūd al-sababiyyah</i>	Waris yang berhak mendapat harta pusaka disebabkan wujudnya ikatan perkahwinan iaitu suami dan isteri.
<i>ʿaṣabah</i>	Waris-waris yang menerima keseluruhan pusaka sekiranya bersendirian iaitu apabila ketiadaan <i>aṣḥāb al-furūd</i> atau mereka yang menerima baki pusaka sekiranya berlebihan selepas diagihkan kepada <i>aṣḥāb al-furūd</i> yang sepatutnya.
<i>ʿAṣabah bi al-ghayr</i>	Waris perempuan yang mempunyai bahagian yang ditetapkan (<i>farḍu</i>) ketika bersama dengan waris lelaki yang setaraf dengannya.
<i>ʿAṣabah bi al-naḥs</i>	Waris lelaki yang hubungannya dengan si mati tidak diselangi dengan waris perempuan.
<i>ʿAṣabah maʿa al-ghayr</i>	Waris perempuan yang menjadi <i>ʿaṣabah</i> dengan kewujudan penerima waris perempuan yang lain. Mereka yang termasuk dalam kategori ini ialah saudara perempuan seibu sebapa atau sebapa ketika bersamanya seorang atau lebih anak perempuan atau anak perempuan kepada anak lelaki.

<i>‘Aṣabah nasabiyyah</i>	Waris <i>‘aṣabah</i> yang mempunyai hubungan darah.
<i>‘Aṣabah sababiyyah</i>	Waris <i>‘aṣabah</i> yang mempunyai hubungan pewarisan disebabkan memerdekakan hamba.
<i>dhanniyy al-dalālah</i>	Makna sesuatu nas yang tidak jelas dan masih boleh ditafsirkan.
<i>dhawī al-arḥām</i>	Keluarga si mati yang tidak ditentukan hak pewarisan harta pusaka dalam al-Quran, sunnah atau ijmak dan tidak digolongkan sebagai waris <i>aṣḥāb al-furūd</i> atau <i>‘aṣabah</i> .
<i>far‘ wāriṭh</i>	Keturunan si mati.
<i>farḍu</i>	Bahagian yang ditetapkan.
<i>fatwa al-sahābiyy</i>	Gelaran lain bagi <i>qawl al-ṣahābiyy</i> .
<i>Ḥadith marfū‘</i>	Setiap hadis sama ada berbentuk perkataan, perbuatan atau pengakuan yang sanadnya bersambung terus kepada Rasulullah SAW secara jelas atau dari sudut hukum.
<i>ma‘ṣum</i>	Terpelihara daripada dosa.
<i>madhhab al-ṣahābiyy</i>	Gelaran lain bagi <i>qawl al-ṣahābiyy</i> .
<i>mukhammasah al-Sha‘biyy</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-kharqā’</i> .
<i>murabba‘ah Ibn Mas‘ūd</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-kharqā’</i> .
<i>musaddasah al-Ṣiddīq</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-kharqā’</i> .
<i>muthallathah ‘Uthmān</i>	Gelaran lain bagi kes <i>al-kharqā’</i> .
<i>qaṣiyy al-dalālah</i>	Makna sesuatu nas yang tidak jelas dan masih boleh ditafsirkan.

<i>qawl al-ṣaḥābiyy</i>	Setiap pendapat atau pandangan tentang hukum sesuatu masalah yang tiada nas atau ijmak padanya dan disandarkan kepada para sahabat Rasulullah SAW walaupun seorang.
<i>shabh al-mālikiyyah</i>	Kes faraid yang melibatkan si mati meninggalkan waris iaitu suami, ibu, datuk, saudara-saudara seibu dan seorang saudara seibu sebapa.
<i>umm al-arāmil</i>	Kes faraid yang melibatkan si mati meninggalkan waris iaitu tiga orang isteri, dua orang nenek yang sama kedudukan, empat orang saudara perempuan seibu dan lapan orang saudara perempuan seibu sebapa.
<i>umm al-farūkh</i>	Kes faraid yang melibatkan si mati meninggalkan waris iaitu suami, ibu, empat orang saudara perempuan seibu dan dua orang saudara perempuan seibu sebapa.

Rujukan

Al-Quran.

- °Abbās Aḥmad Saqar & Aḥmad °Abd al-Jawwād. 1414H/1994M. *Jāmi' al-Aḥādīth Li al-Ḥafīẓ Jalāl al-Dīn al-Suyūṭīyy*. Beirut: Dār al-Fikr. jil 19.
- °Abd al-Karīm Zaydān (a). 1415H/1994M. *Al-Mufaṣṣal Fī Aḥkām al-Mar'ah Wa Bayt al-Muslim*. Beirut: Mu'assasat al-Risālah. jil 11.
- °Abd al-Karīm Zaydān (b). 1415H/1994M. *Al-Wajīz Fī Uṣūl al-Fiqh*. Beirut: Mu'assasat al-Risālah.
- °Abd al-Razzāq ibn Hummām. 1403H/1983M. *Al-Muṣannaḥ*. Beirut: al-Maktab al-Islāmiyy. jil 10.
- Abdul Rashid Hj. Abdul Latiff. 1997. *Undang-undang Pusaka Dalam Islam*. Kuala Lumpur: Penerbitan Hizbi.
- Abū al-Hasan al-Basriyy al-Mu'taziliyy, Muḥammad ibn °Aliyy. t.th. *Al-Mu'tamad Fī Uṣūl al-Fiqh*. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah. jil 2.
- Abū °Abdillāh Sayyīd ibn Kasrawiyy ibn Hasan. 1418H/1997M. *Mawsū'ah Athār al-Sahābah*. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah. jil 3.
- Abū °Abdullāh Mustafa ibn al-°Adwiyy. 1416H/1995M. *Al-Ṣaḥīḥ al-Musnad Min Faḍā'il al-Ṣaḥābah*. al-Mamlakah al-°Arabiyyah al-Sa'ūdiyyah: Dār Ibn °Affān.
- Aḥmad °Abd al-Jawwād. 1419H/1998M. *Uṣūl 'Ilm al-Mawārīth*. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- °Ak, Khālīd °Abd al-Raḥmān. 1412H/1991M. *Mawsū'ah °Uẓamā' Ḥawl al-Rasūl*. Beirut: Dār al-Nafā'is.

- Al-‘Alā‘iyy, Khalīl ibn Kaykaldiyy. 1407H/1987M. *Ijmāl al-Iṣābah Fī Aqwāl al-Ṣaḥābah*. Kuwait: Jam‘iyyah Ihyā’ al-Turāth al-Islāmiyy.
- ‘Aliyy Muḥammad Mu‘awwad & ‘Ādil Aḥmad ‘Abd al-Mawjūd. 1420H/2000M. *Tārīkh al-Tashrīf al-Islāmiyy*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah.
- Al-Āmidiyy, ‘Aliyy ibn Muḥammad. t.th. *Al-Iḥkām Fī Uṣūl al-Aḥkām*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah. jil 1.
- Al-Amīniyy, Nūr ‘Ālam Khalīl. 1409H/1989M. *Al-Ṣaḥābah Wa Makānatuhum Fī al-Islām*. Kaherah: Dār al-Sahwah.
- Al-‘Āmiriyy al-Yamanī, Yaḥya ibn Abī Bakar. 1974. *Al-Riyāḍ al-Mustaṭābah Fī Jumlat Man Rawā Fī al-Ṣaḥīḥayn Min al-Ṣaḥābah*. Beirut: Maktabah al-Ma‘ārif.
- ‘Awdah, ‘Abd al-Qādir. 1418/1997M. *Al-Tashrīf al-Jinā‘iyy al-Islāmiyy*. Beirut: Mu’assasat al-Risālah. jil 2.
- Al-Bandāriyy, ‘Abd al-Ghaffār Sulaymān. 1413H/1993M. *Mawsū‘at Rijāl al-Kutub al-Sittah*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah. jil 1.
- Al-Baqariyy, ‘Umar. 1414H/1994M. *Ḥāshiyyaṭ Sabt al-Mārdmī ‘Ala al-Raḥabiyyah*. Damshiq: Dār al-Qalam.
- Al-Baydāwiyy, ‘Abdullah ibn ‘Umar. 1989. *Minḥāj al-Wuṣūl Ila ‘Ilm al-Uṣūl*. Damshiq: Dār Dāniyyah.
- Al-Bayhaqiyy, Abū Bakar Aḥmad ibn al-Ḥusayn. 1414H/1994M. *Al-Sunan al-Kubrā*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah. jil 6.
- Bik, Muḥammad al-Khaḍariyy. 1414H/1994M. *Tārīkh al-Tashrīf al-Islāmiyy*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah.
- Al-Buhūtiyy, Mansūr ibn Yūnus. 1419H/1998M. *Al-Rawd al-Murabba‘*. Beirut: Dār al-Kitāb al-‘Arabiyy.
- Al-Bukhāriyy, Muḥammad ibn Ismā‘īl. 1400H. *Al-Jāmi‘ al-Musnad al-Ṣaḥīḥ*, Kaherah: al-Maktabah al-Salafiyyah.
- Al-Bukhāriyy, ‘Abd al-‘Azīz ibn Aḥmad. 1418H/1997M. *Kashf al-Asrār ‘An Uṣūl al-Bazdawīyy*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah. jil 3.

- Al-Dārimiyy, °Abdullah ibn °Abd al-Raḥman. 1417H/1996M. *Sunan al-Dārimiyy*. Damshiq: Dār al-Qalam. jil 2.
- Al-Dhahabiyy, Shams al-Dīn Muḥammad ibn Aḥmad ibn °Uthmān. 1410H/1990M. *Siyar A°lām al-Nubalā°*. Beirut: Mu°assasat al-Risālah.
- Fāḍil °Abd al-Wāhid °Abd al-Raḥman. 1417H/1996M. *Uşşl al-Fiqh*. °Ammān: Dār al-Masīrah.
- Al-Fakhr al-Rāziyy. 1417H/1997M. *Al-Tafsīr al-Kabīr*. Beirut: Dār Ihyā° al-Turāth al-°Arabīyy. jil 3
- Al-Fayrūz Abādī, Muḥammad ibn Ya°qūb. 1415H/1994M. *Al-Qāmūs al-Muḥīṭ*. Beirut: Mu°assasat al-Risālah.
- Al-Ghazāliyy, Muḥammad ibn Muḥammad. 1417H/1997M. *Al-Mustaşfa Min °Ilm al-Uşşl*. Beirut: Mu°assasat al-Risālah. jil 1.
- Al-Ḥākīm, Muḥammad ibn °Abdillah. 1418H/1998M. *Al-Mustadrak °Ala al-Şaḥīḥayn*. Beirut: Dār al-Ma°rifah.
- Ḥamawīyy, Shihāb al-Dīn Abū °Abdillah Yāqūt ibn °Abdillah. 1410H/1990M. *Mu°jam al-Buldān*. Beirut: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah. jil 1.
- Ḥilmi °Aliyy Sha°ban. t.th. *Zayd ibn Thabit al-Anşariyy*. Beirut: Dar al-Kutub al-°Ilmiyyah.
- Ibn al-Athīr, °Izz al-Dīn Abu al-Ḥasan °Aliyy ibn Muḥammad al-Jazriyy. 1414H/1993M. *Usd al-Ghābah Fī Ma°rifat al-Şaḥābah*. Beirut: Dar al-Fikr. jil 2.
- Ibn °Abd al-Bar al-Qurṭubīyy, Yūsuf ibn °Abdullah. 1415H/1995M. *Al-Istfāb Fī Ma°rifat al-Aşḥāb*. Beirut: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah. jil 2.
- Ibn °Ābidīn, Muḥammad Amīn ibn °Umar. 1409H/1998M. *Rad al-Muḥtār °Ala al-Durr al-Mukhtār*. Beirut: Dār Ihyā° al-Turāth al-°Arabīyy. jil 10.
- Ibn Abī Shaybah, °Abdullāh ibn Muḥammad. 1409H/1989M. *Al-Kitāb al-Muşannaf Fī al-Aḥādīth Wa al-Athār*. Beirut: Dār Tāj. jil 6.

- Ibn Hajar al-°Asqalāniyy, Aḥmad ibn °Aliyy (a). 1410H/1989M. *Faṭḥ al-Bārī Sharḥ Şaḥīḥ al-Bukhārīyy*. Beirut: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah. jil 7.
- Ibn Hajar al-°Asqalāniyy, Aḥmad ibn °Aliyy (b). 1415H/1995M. *Al-Işābah Fī Tamyīz al-Şaḥābah*. Beirut: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah. jil 2.
- Ibn Fajar al-°Asqalāniyy, Aḥmad ibn °Aliyy (c). 1419H/1999M. *Nuzhat al-Nazar Fī Tawḍīḥ Nukhbat al-Fikr Fī Muşṭalah Ahl al-Athar*. °Ammān: Dār °Ammār.
- Ibn Ḥazm, °Aliyy ibn Aḥmad. 1419H/1998M. *Al-Iḥkām Fī Uşūl al-Aḥkām*. Kaherah: Dār al-Ḥadith. jil 2.
- Ibn al-Jawziyy, Jamāl al-Dīn Abū al-Faraj °Abd al-Raḥmān ibn °Aliyy. 1413H/1992M. *Sifat al-Safwah*. Beirut: Dar al-Fikr. jil 1.
- Ibn Juziyy, Muḥammad ibn Aḥmad. 1418H/1998M. *Al-Qawānīn al-Fiqhiyyah*. Beirut: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah.
- Ibn Kathīr, Ismāʿīl ibn °Umar. 1415H/1994M. *Jāmiʿ al-Masānid Wa al-Sunan*. Beirut: Dār al-Fikr. jil 4.
- Ibn Mājah, Muḥammad ibn Yazīd. 1416H/1996M. *Al-Sunan Bi Sharh al-Sindī*. Beirut: Dār al-Ma°rifah.
- Ibn Qayyim al-Jawziyyah, Muḥammad ibn Abī Bakar. 1417H/1996M. *Fīlām al-Muwaqqiʿīn*. Beirut: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah. jil 1.
- Ibn Qudāmah, Muwaffaq al-Dīn °Abdullah ibn Aḥmad (a). t.th. *Al-Istibşār Fī Nasb al-Şaḥābah Min al-Anşār*. t.tp.: Dār al-Fikr.
- Ibn Qudāmah, Muwaffaq al-Dīn °Abdullah ibn Aḥmad (b). 1416H/1996M. *Al-Mughnī*. Kaherah: Dār al-Ḥadith.
- Ibn Qudāmah, °Abd al-Raḥman ibn Aḥmad. 1419H/1998M. *Rawḍat al-Nāzir Wa Jannat al-Manāzir*. Makkah: al-Maktabah al-Makkiyyah. jil 1.
- Ibn Rushd, Muḥammad ibn Aḥmad. 1416H/1996M. *Bidāyat al-Mujtahid Wa Nihāyat al-Muqtaşid*. Beirut: Dār al-Kutub al-°Ilmiyyah. jil 5.

- Ibn Sa'ad, Muḥammad ibn Sa'ad ibn Manī' al-Baṣriyy. 1405H/1985M. *al-Ṭabaqāt al-Kubrā*. Beirut: Dār Sādir. jil 2.
- Ibn al-Sallāh, 'Uthmān ibn 'Abd al-Rahmān. 1406H/1986M. *'Ulūm al-Ḥadith*. Damshiq: Dār al-fikr.
- Ibrāhīm Anīs, 'Abd al-Ḥalīm Muntaṣir, 'Atiyyah al-Sawālīhī & Muḥammad Khalf Allāh Aḥmad. 1392H/1972M. *Al-Mu'jam al-Wasī'*. t.tp.: t.pt.
- Ibrāhīm ibn 'Abdillah. t.th. *Al-'Adhb al-Fā'iḍ Sharḥ 'Umdat al-Fāriḍ*. t.tp.: t.pt. jil 1.
- Idrīs Jum'ah Darār Bashīr. t.th. *Al-Ra'yu Wa Atharuhu Fī al-Fiqh al-Islāmīyy*. Kaherah: Dār Ihyā' al-Kutub al-'Arabiyyah.
- Jum'ah Muḥammad Barrāj. t.th. *Aḥkām al-Mirāth Fī al-Sharḥ al-Islāmīyyah*. Ammān: Dār al-Fikr.
- Al-Jurjāniyy, 'Aliyy ibn Muḥammad. 1418H/1998M. *Kitāb al-Ta'rifāt*. Beirut: Dār al-Kitāb al-'Arabiyy. jil 2.
- Al-Jurjāwiyy, 'Aliyy Aḥmad. t.th. *Ḥikmat al-Tashrīf Wa Falsafatuh*. t.tp.: Dār al-Fikr.
- Al-Kabūsiyy, 'Iyādah 'Ayyūb. 1407H/1987M. *Ṣaḥābat al-Rasūl Fī al-Qur'ān Wa al-Sunnah*. Beirut: Dār al-Qalam.
- Al-Kalwazāniyy, Maḥfūz ibn Aḥmad. 1417H/1996M. *Kitāb al-Tahdhīb Fī al-Fara'id*. Jeddah: Dār al-Kharrāz.
- Khālīd Muḥammad Khālīd. t.th. *Rijāl Ḥawl al-Rasūl*. Beirut: Dār al-Kitāb al-'Arabiyy.
- Khalīfah Bābkar al-Ḥasan. 1407H/1987M. *Al-Adillah al-Mukhtalaf Fīhā 'Ind al-Uṣūliyyīn*. t.tp.: Maktabah Wahbah.
- M. Salleh bin A. Hamid. 2001. *Pembahagian Harta Pusaka Menurut Islam*. Singapore: SAH Publication.
- Maḥmūd Muḥammad Bābalaliyy. 1975. *Al-Māl Fī al-Islām*. Beirut: Dār al-Kitāb al-Lubnāniyy.
- Al-Mardāwiyy, 'Aliyy ibn Sulaymān. 1421H/2000M. *Al-Taḥbīr Sharḥ al-Taḥrīr Fī Uṣūl al-Fiqh*. al-Riyyād: Maktabah al-Rushd. jil 8.

- Al-Mizziyy, Jamāl al-Dīn Abū al-Ḥajjāj Yūsuf. 1413H/1992M. *Tahdhīb al-Kamāl Fī Asmā' al-Rijāl*. Beirut: Mu'assasat al-Risālah. jil 32.
- Mohd Asri Zainul Abidin. 2002. *Pertelingkahan Para Sahabat Nabi SAW* Kuala Lumpur: Pustaka Yamien.
- Mohd. Riduan Awang (pnyt.). t.th. *Undang-undang Dan Pentadbiran Harta Pusaka orang-orang Islam Di Malaysia*. t.tp.: Al-Raḥmaniah.
- Muḥammad Fathī al-Darīniyy. 1418H/1997M. *Al-Manāḥij al-Uṣūliyyah Fī al-Ijtihād Bi al-Ra'yi Fī al-Tashrīf al-Islāmiyy*. Beirut: Mu'assasat al-Risālah.
- Muḥammad Muḥammad Abū Zahwu. 1403H/1984M. *Al-Ḥadith Wa al-Muḥaddithūn*. Beirut: Dār al-Kitāb al-ʿArabiyy.
- Muḥammad Rawwās Qal'ah Jī. 1413H/1993M. *Mawsūʿah Fiqh Zayd ibn Thābit Wa Abī Hurayrah*. Beirut: Dār al-Nafā'is.
- Muḥammad Saʿīd Mubayyad. 1996. *Mawsūʿah Ḥayat al-ṣaḥābiyyāt*. Syria: Maktabah Al-Ghazāliyy.
- Muḥammad Saʿīd Shaḥātih Maṣṣūr. 1420H/1999M. *Al-Adillah al-ʿAqliyyah Wa ʿAlāqatuhā Bi al-Naqliyyah ʿInd al-Uṣūliyyīn*. al-Khurtūm: al-Dār al-Sudāniyyah.
- Muḥammad Yūsuf Mūsa. 1967. *Al-Tarikah Wa al-Mīrāth Fī al-Islām*. Kaherah: Dār al-Maʿrifah.
- Muslim ibn Al-Ḥajjāj. 1414H/1994M. *al-Musnad al-Ṣaḥiḥ*. Beirut: Dār al-Khayr.
- Muṣṭafa Dīb al-Bughā. 1420H/1999M. *Athar al-Adillah al-Mukhtalaf Fīhā Fī al-Fiqh al-Islāmiyy*. Beirut: Dār al-Qalam.
- Muṣṭafa al-Khin, Muṣṭafa al-Bughā & ʿAliyy al-Sharbajī. 1408H/1987M. *Al-Fiqh al-Manhajīyy ʿAla Madhhab al-Shāfiʿiyy*. Damshiq: Dār al-Qalam.
- Al-Nasafiyy, ʿUmar ibn Muḥammad. 1418H/1997M. *Ṭulbat al-Ṭalabah Fī Iṣṭilāḥāt al-Fiqhiyyah*. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.
- Al-Nawawiyy, Yaḥya ibn Sharf. t.th. *Rawḍat al-Ṭālibīn*. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah. jil 5.

- Nādiyyah Sharīf al-‘Umriyy. 1405H/1985M. *al-Ijtihād Fī al-Islām*. Beirut: Mu’assasat al-Risālah.
- Nizām al-Dīn ‘Abd al-Hamīd. 1404H/1984M. *Mafhūm al-Fiqh al-Islāmiyy*. Beirut: Mu’assasat al-Risālah.
- Al-Qaraḍawīyy, Yusuf. 1419H/ 1999M. *al-Fiqh al-Islamiyy Bayn al-Aṣālah Wa al-Tajdīd*. Kaherah: Maktabah Wahbah.
- Qutb Muṣṭafa Sānū. 1420H/2000M. *Mu’jam Muṣṭalahāt Uṣūl al-Fiqh*. Beirut: Dār al-Fikr al-Mu‘āṣar.
- Rafīq Yūnus al-Miṣriyy. t.th. *‘Ilm al-Fara’id Wa al-Mawārīth*. Damshiq: Dār Qalam.
- Al-Rāziyy, Muḥammad ibn Abī Bakar. 1414H/1993M. *Mukhtār al-Ṣiḥḥah*. t.tp.: Dār al-Fikr.
- Al-Ṣābūniyy, Muḥammad ‘Aliyy. 1413H/1993M. *Al-Mawārīth Fī al-Sharḥ al-Islāmiyyah*. Damshiq: Dār al-Qalam.
- Sa‘diyy Abū Jayb. 1408H/1988M. *Al-Qāmūs al-Fiqhiyy*. Damshiq: Dār al-Fikr.
- Al-Sa‘diyy, ‘Abd al-Mālik ‘Abd al-Raḥman. t.th. *Al-‘Alāqāt al-Jinsiyyah Ghayr al-Shar‘iyyah*. al-Ramādiyy: Dār al-Anbār.
- Ṣafwān ‘Adnān Dāwudiyy. 1411H/1990M. *Zayd ibn Thābit: Kātib al-Waḥy Wa Jāmi‘ al-Qur’ān*. Beirut: Dār al-Qalam.
- Sa‘īd Muḥammad al-Jalīdiyy. 1403H. *Aḥkām al-Mīrāth Wa al-Waṣīyyah Fī al-Sharḥ al-Islāmiyyah*. t.tp.: Manshūrāt kulīyyah al-da‘wah al-Islāmiyyah.
- Sayf Rajab Qazamil. 1999. *Al-‘Aqilah Fi al-Fiqh al-Islamiyy*. Mesir: Maktabah al-Ish‘a‘ al-Fanniyyah.
- Al-Sakhāwiyy, Muḥammad ibn ‘Abd al-Raḥman. 1414H/1993M. *Fath al-Mughāth Sharḥ Alfīyyah al-Ḥadīth*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyyah. jil 3.
- Al-Suyūṭiyy, Abū al-Faḍl Jalāl al-Dīn ‘Abd al-Raḥmān Abu Bakar (a). 1991. *Al-Itqān Fī ‘Ulūm al-Qur’ān*. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmyyah. jil 1.

- Al-Suyūṭiyy, Abū al-Faḍl Jalāl al-Dīn ʿAbd al-Raḥmān Abu Bakar (b). 1420H/1999M. *Tārīkh al-Khulafāʾ*. Beirut: Dār al-Maʿrifah.
- Sayyīd Muḥammad Nūḥ. 1414H/1993M. *Al-Ṣaḥābah Wa Juhūdhum Fī Khidmat al-Ḥadīth*. al-Manṣūrah: Dār Al-Wafāʾ.
- Shaʿbān, Muḥammad Ismāʿīl (a). 1408H/1988M. *Qawl al-ṣaḥābiyy Fī al-Fiqh al-Islāmiyy*. t.tp.: Dār al-Salām.
- Shaʿbān, Muḥammad Ismāʿīl (b). 1413H/1993M. *Dirāsāt Ḥawl al-Ijmāʿ Wa al-Qiyās*. Kaherah: Maktabah al-Nahdah al-ʿArabiyyah.
- Shaʿbān, Muḥammad Ismāʿīl (c). 1418H/1998M. *Al-Ijtihād al-Jamāʿī Wa Dawr al-Majāmiʿ al-Fiqhiyyah Fī Taṭbīqihī*. Beirut: Dār al-Bashāir al-Islāmiyyah.
- Al-Shāfiʿiyy, Muḥammad ibn Idrīs. t.th. *Al-Risālah*. Beirut: al-Maktabah al-ʿIlmiyyah.
- Shalabiyy, Muḥammad Muṣṭafa. 1978. *Aḥkām al-Mawārīth Bayn al-Fiqh Wa al-Qānūn*. Beirut: Dār al-Nahdah al-ʿArabiyyah.
- Al-Shawkāniyy, Muḥammad ibn ʿAliyy (a). 1404H/1984M. *Dur al-Saḥabah Fī Manāqib al-Qarābah Wa al-Ṣaḥābah*. Damshiq: Dār al-fikr.
- Al-Shawkāniyy, Muḥammad ibn ʿAliyy (b). 1414H/1994M. *Irshād al-Fuḥūl Ila Taḥqīq al-Ḥaq Min ʿIlm al-Uṣūl*. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.
- Al-Shawkāniyy, Muḥammad ibn ʿAliyy (c). 1415H/1995M. *Nayl al-Awṭār Min Aḥādīth Sayyid al-Akḥbār*. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah. jil 6.
- Al-Shaykh Muḥammad al-Shammāʿ. 1416H/1995M. *Al-Mufīd Min al-Abḥāth Fī Aḥkām al-Zawāj Wa al-Ṭalāq Wa al-Mirāth*. Damshiq: Dār al-Qalam.
- Al-Shīrāziyy, Ibrāhīm ibn ʿAliyy (a). 1401H/1981M. *Ṭabaqāt al-fuqahāʾ*. Beirut: Dār al-Rāʿid al-ʿArabiyy.
- Al-Shīrāziyy, Ibrāhīm ibn ʿAliyy (b). 1416H/1995Ma. *Al-Lumaʿ Fī Uṣūl al-Fiqh*. Beirut: Dār Ibn Kathīr.

- Al-Shīrāziyy, Ibrāhīm ibn ʿAliyy (c). 1416H/1995Mb. *Al-Muhadhdhab*. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah.
- Al-Sibāʿiyy, Muṣṭafa. 1417H/1997M. *Sharḥ Qānūn al-Akhwāl al-Shakhṣiyyah*. Beirut: al-Maktab al-Islāmiyy.
- Al-Ṭabraniyy, Sulayman ibn Aḥmad. 1428H/ 2007M. *Al-Muʿjam al-Kabir*. Beirut: Dar al-Kutub al-ʿilmiyyah. jil 3.
- Ṭantāwī, ʿAbd al-Munʿim Kāmil. 1997. *Kawāʿib Ḥawl al-Rasūl*. Kaherah: Markaz Yāfā li al-Dirāsāt wa al-Abhāth.
- Al-Tirmidhiyy, Muḥammad ibn ʿĪsa ibn Surrah. t.th. *Al-Jāmiʿ al-Ṣaḥīḥ*. t.tp: Dār al- Ḥadith.
- Wazārat al-Awqāf wa al-Shuʿūn al-Islāmiyyah. 1412H/1992M. *Al-Mawsūʿah al-Fiqhiyyah*. Kuwait: Tabāʿah dhāt al-Salāsil.
- Wazārat al-Awqāf Jumhuriyyah Miṣr al-ʿArabiyyah. 1411H/1990M. *Mawsūʿat al-Fiqh al-Islāmiyy*. Kaherah: al-Majlis al-ʿAlā li al-Shuʿūn al-Islāmiyyah.
- Yāsīn Aḥmad Ibrāhīm Darādikah. 1407H/1986M. *Al-Mīrāth Fī al-Sharḥ al-Islāmiyyah*. Beirut: Muʿassasat al-Risālah.
- Zakariyyā ibn Ghulām Qādir al-Bākistāniyy. 1421H/2000M. *Mā Ṣaḥḥa Min Athār al-Ṣaḥābah*. Beirut: Dār Ibn Ḥazam. jil 3.
- Al-Zarkashiyy, Muḥammad ibn Bahādir. 1420H/2000M. *Tashnīf al-Masāmiʿ Bi Jamʿ al-Jawāmiʿ*. Beirut: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyyah. jil 2.
- Al-Zarqāʾ, Muṣṭafa Aḥmad. 1968. *Al-Madkhal al-Fiqhiyy al-ʿAmm*. Damshiq: Matābiʿ al-Adīb.
- Al-Zirikliyy, Khayr al-Dīn. 1997. *Al-ʿAlām*. Beirut: Dār al-ʿIlm al-Malāyīn.
- Al-Zuhayliyy, Wahbah (a). 1406H/1986M. *Uṣūl al-Fiqh al-Islāmiyy*. Beirut: Dār al-Fikr al-Muʿāsar. jil 2.
- Al-Zuhayliyy, Wahbah (b). 1409H/1989M. *Al-Fiqh al-Islāmiyy wa adillatuh*. Syria: Dār al-Fikr. jil 8.

Indeks

- al-akdariyyah* 110, 129, 134-35, 146, 157, 159
al-Anṣārīyy 36-37, 57
al-ʿashariyyah 136-37, 141, 159
al-ʿawl 122, 125-27, 159
al-ʿishrīmiyyah 137-38, 141, 159
al-ʿumariyyah 130
al-ʿUthmāniyyah 132, 159
al-dīnariyyah 129, 159
al-Faraḍīyy 37
al-gharrāwān 129
al-ḥajariyyah 130, 160
al-ḥamziyyah 141-42, 146, 160
al-ḥimariyyah 130, 160
al-hukm al-waḍʿīyy 82, 155, 160
al-ijmaʿ al-sukutiyy 26
al-Jaʿrānah 64
al-Kātib 37
al-kharqāʾ 129, 132-33, 146, 159-61
al-Khazrajiyy 37
al-maʾmūniyyah 129, 160
al-Madaniyy 37, 57
al-mālikiyyah 129, 160, 164
al-marwāniyyah 129, 160
al-mīnbariyyah 129, 160
al-mubāhalah 129, 160
al-muʿāddah 110, 136, 149, 159, 161-62
al-muḥaddithūn 16-17, 170
al-muḥālafah 69
al-mukhtaṣarah 138-39, 141, 161
al-Muqriʾ 37
al-musaddasah 132, 161, 163
al-musharrakah 129-31, 146, 160-62
al-Najjāriyy 36-37
al-Qarābah 85, 118, 122, 156, 172
al-radd 122-24, 127, 161
aṣḥāb al-furūḍ 85, 90-91, 97, 109-12, 115-16, 119-25, 127, 136, 148, 156, 162-63
aṣḥāb al-furūḍ al-nasabiyyah 91, 162
aṣḥāb al-furūḍ al-sababiyyah 91, 162
ʿaqd al-walāʾ 69
ʿaṣabah 85, 88, 92-95, 97, 99, 101-4, 107, 110, 112, 114-25, 127-28, 130-34, 139-40, 142-43, 148, 155-156, 158, 162-63
ʿaṣabah bi al-ghayr 97, 116, 118-19, 132, 162
ʿaṣabah bi al-naḥs 116-17, 162
ʿaṣabah maʿa al-ghayr 102, 104, 116, 119, 162
ʿaṣabah nasabiyyah 116, 163
ʿaṣabah sababiyyah 116, 163
ʿillah 67, 128
ʿurf 15
dhawī al-arḥām 85, 120-22, 127, 148, 163
fatwa al-ṣaḥābiyy 163

Habshah 39
ḥadīth marfūʿ 26, 163
ijmāʿ al-ṣaḥābah 26
istiḥsān 15, 25
istiṣḥāb 15, 25
Khandaq 43
Khaybar 64
liʿān 129, 143-46
madhhab al-ṣaḥābiyy 15, 163
maṣlaḥah mursalah 15
mukhammasah al-Shaʿbiyy 132,
163
murabbaʿah Ibn Masʿūd 132, 163
musaddasah al-Ṣiddīq 132, 163
muthallathah ʿUthmān 132, 163
qawl al-ṣaḥābiyy 15, 23-27, 29-34,
152, 163-64, 172
shabh al-mālikīyyah 129, 164
sharʿ man qablanā 15
umm al-arāmil 129, 164
umm al-farūkh 129, 164
umm al-walad 38
al-Uṣūliyyūn 16, 25, 161
al-walāʾ 69, 86, 88
walāʾ al-ʿitāqah 86-88
walāʾ al-muwālāh 86
al-Yamamah 49
al-yamiyyah 130, 162
al-yatīmatān 129, 162
yawm buʿāth 37
al-zawjiyyah 85
al-zaydiyyāt al-arbaʿ 136, 141, 159,
161-62

Zayd bin Thabit r.a

Ilmuan Sahabat dalam Faraid

Sahabat Rasulullah SAW mempunyai peranan yang besar dalam perundangan Islam kerana, mereka adalah generasi pertama yang melihat wahyu diturunkan dan sesuatu hukum disyariatkan. Mereka merupakan generasi awal dalam mempratikkan ajaran dan hukum hakam pada zaman awal perundangan Islam. Buku ini merupakan usaha untuk menerangkan ketokohan salah seorang sahabat Rasulullah SAW iaitu Zayd bin Thabit r.a. Paparan utama dalam buku ini menyentuh riwayat hidup beliau, sumbangan kepada perundangan Islam dan kewibawaan pandangan beliau dalam bidang faraid. Buku ini ditulis bagi menjadi bacaan tambahan berkaitan biografi ilmuan Islam terdahulu terutama generasi awal Islam iaitu sahabat Rasulullah SAW. Kewibawaan Zayd bin Thabit r.a melayakkan beliau dinobatkan sebagai tokoh ilmuan sahabat yang menjadi rujukan kepada umat Islam selepasnya terutama dalam bidang faraid yang merupakan satu cabang ilmu yang memerlukan penelitian yang mendalam oleh setiap mujtahid.

Zahari Mahad Musa [B. Syariah (Fiqh & Usul Fiqh) Al al-Bayt, Jordan, M. Islamic Studies (Syariah) UKM], berkhidmat sebagai pensyarah kanan di Fakulti Syariah dan Undang-undang, Universiti Sains Islam (USIM), Nilai Negeri Sembilan.

PENERBIT
الوسيلة

ISBN 978-967-0393-03-2

2800

9 789670 393032

<http://penerbit.usim.edu.my>